

شناخت نسبت علم و

دین، توسعه، تمدن

با فرهنگ

زیر نظر

مجمع الاسلام والمسلمین

سید جواد موسوی هوایی

دکتر سید علی رضا فروغی

به کوشش

داوود میرزایی مقدم

کامبیز پارتازیان

مهدی منتظری

سرشناسنامه	میرزا آقاي مقدم ، داود
عنوان و پديد آور	شناخت نسبت علم و دين ، توسعه ، تمدن با فرهنگ / به كوشش داود ميرزا آي مقدم ، كامبيز پارتا زيان ، مهدي منتظري ، زير نظر جواد جويي هوائي ، علي رضا فروغي .
مشخصات نشر	قم ، گنج معرفت ، ۱۳۸۵ .
مشخصات ظاهري	۲۰۰ ص .
شابك	۹۶۸-۹۶۴-۷۳۶۰-۷۳-۹
وضعيت فهرستويي	فرا
يادداشت	كتابخانه : ص ۱۹۰-۱۹۴ : همچنين به صورت زير لويس
موضوع	علم و دين -
موضوع	دين و تمدن -
موضوع	تمدن اسلامي -
موضوع	علم و تمدن -
شناسنامه افزوده	پارتا زيان ، كامبيز ، ۱۳۵۴ .
شناسنامه افزوده	منتظري ، مهدي ، ۱۳۵۷ .
رده بندي كنكره	ش ۹۳ م ۹۳ / ۲۲-۲۳
رده بندي ديويي	۴۱۵
شماره كتابخانه علي	۶۷۸۳۶-۸۵ م

شناسنامه:

نام كتاب : شناخت نسبت علم و دين ، توسعه ، تمدن با فرهنگ
نويسندگان : داوود ميرزا آي مقدم - كامبيز پارتا زيان - مهدي منتظري

ناشر : گنج معرفت (۹۱۲۱۵۳۱۹۸۳ - ۰۹۲۲۱۳۴ - ۰۲۵۱)

چاپ : گنج معرفت

شمارگان : ۲۰۰۰ نسخه

توبت چاپ : اول - ۱۳۸۶

شابك : ۹۶۸-۹۶۴-۷۳۶۰-۷۳-۹

بها : ۱۲۰۰۰ ريال

مقدمه

علم در ذات خود به جهت اینکه کشف رموز و قوانین هستی را بر عهده دارد با دین تعارضی ندارد و هر دو از یک نقطه سرچشمه گرفته‌اند، لیکن علم جدید در قرون اخیر با نگاه پوزیتیویستی به گونه‌ای درآمد که در برخی از گزاره‌ها مخالفت آشکاری را با دین از خود نشان داد و به تدریج، این تعارض خود ساخته و بشرپرداخته به شکل مسئله‌ای در شناخت‌شناسی و روش‌های شناخت، مطرح شد و با عنوان نسبت علم و دین، موضوع مطالعاتی فیلسوفان قرار گرفت. با استفاده از افکار گرانیهای استاد شهید مرتضی مطهری به روشنی هرچه تمام‌تر می‌توان نسبت علم و دین را دریافت:

همین برداشت است که تاریخ تمدن غرب را در هزار و پانصد سال اخیر به عصر ایمان و عصر علم تقسیم می‌کند و ایمان را در مقابل یکدیگر قرار می‌دهد. در صورتی که تاریخ تمدن اسلامی به عصر شکوفایی که عصر علم و ایمان است و عصر انحطاط که علم و ایمان توأماً انحطاط یافته‌اند تقسیم می‌شود. ما باید خود را از این برداشت نادرست که خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر علم و ایمان و بر انسانیت وارد کرد، برکنار بداریم و کورکورانه، تضاد علم و دین را امری مسلم، تلقی نکنیم. اینک می‌خواهیم با یک بینش تحلیلی و با دیدی عالمانه وارد این مسئله بشویم که آیا نوعی تفکر و برداشت از جهان و نوعی تفسیر از هستی وجود دارد که هم از ناحیه علم و فلسفه، حمایت شود و هم بتواند زیربنایی استوار برای ایمانی سعادت‌بخش باشد؟ آیا علم، انسان را به چیزی می‌خواند و ایمان به چیز دیگری ضد آن؟ علم ما را به گونه‌ای می‌خواهد بسازد و ایمان به گونه‌ای مخالف آن؟ علم ما را به سویی می‌برد و ایمان به سویی دیگر؟ یا علم و ایمان متمم و مکمل یکدیگرند، علم نیمی از ما را می‌سازد و ایمان نیمی دیگر را هماهنگ با آن؟ پس باید دید که علم به ما چه می‌دهد و ایمان چه؟ دعلم به ما روشنایی و توانایی می‌بخشد و ایمان عشق و امید و گرما، علم، ابزار می‌سازد و ایمان مقصد، علم، سرعت می‌دهد و ایمان، جهت، علم، طبیعت‌ساز است و ایمان، انسان‌ساز. علم، زیبایی است و ایمان هم زیبایی است، اما علم زیبایی عقل است و ایمان، زیبایی روح. امروز همه دریافته‌اند که عصر علم محض به پایان رسیده است و یک خلأ آرمانی، جامعه‌ها را تهدید می‌کند. برخی می‌خواهند این خلأ را با فلسفه پر کنند و بعضی دست به دامان ادبیات، هنر و علوم انسانی شده‌اند، غافل از آن که این علوم، روح و جاذبه‌ی خود را از مذهب گرفته‌اند. روح انسان‌گرایی این علوم، همان روح مذهبی است. اگر روح مذهبی و دینی را از این علوم و هنرها بگیریم، تفاله‌ای و اندام مرده‌ای، بیش باقی نمی‌ماند. تاریخ گذشته و حال نشان داده که تفکیک علم و دین از یکدیگر چه نتایجی به بار می‌آورد؟ آن‌جاکه ایمان بوده و علم نبوده

است، نتیجه‌ی زیاد و احياناً نتیجه‌ی خوب، به بار نیاورده است و گاهی منشأ تعصب‌ها و احياناً کشمکش‌های زیان‌بار شده است و آن‌جاکه علم بوده و جای ایمان، خالی مانده است؛ مانند برخی جوامع عصر حاضر، تمام قدرت علمی، صرف خودخواهی‌ها و خودپرستی‌ها، استثمارها و نیرنگ‌ها شده است.

در این رهگذر، مطالعات تدوین سرفصل‌های آموزشی دوره‌های فرهنگی و اجتماعی کارکنان دولت از سال ۱۳۸۱ در سازمان تبلیغات اسلامی با همکاری کارشناسان خبره آغاز و در نتیجه در سال ۱۳۸۲ به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تقدیم گردید. سازمان مدیریت برنامه‌ریزی کشور نیز در سال ۱۳۸۲ با ابلاغ بخش نامه شماره ۱۸۰۳/۹۶۳۵۸ ضمن تأیید سرفصل‌های پیشنهادی سازمان تبلیغات اسلامی برای دوره‌های آموزشی فرهنگی و اجتماعی کارکنان دولت، کلیه دستگاه‌های اجرایی را موظف به اجرای آن نمود و مجوز اجرای این دوره‌ها را در بخش‌های فرهنگی، اجتماعی و قرآنی برای سازمان تبلیغات اسلامی صادر نمود.

در ابتدای سال ۱۳۸۴، با تلاش دفتر معاونت پژوهشی و آموزشی، جزوات آموزشی دوره‌های مورد نظر تهیه و در قالب جزوه و لوح فشرده به ادارات کل استانی تبلیغات اسلامی به همراه دستورالعمل آموزشی ارسال گردید. پس از اجرای دوره در نود درصد استان‌ها، لزوم وجود متون علمی و کارشناسی احساس گردید. در همین راستا، مجموعه‌ای حاضر به همراه چهار عنوان دیگر با پشتیبانی و حمایت مادی و معنوی معاونت پژوهشی و آموزشی سازمان تبلیغات اسلامی برای پاسخگویی به نیاز آموزشی کارکنان محترم دولت و سایر علاقمندان تهیه و تدوین شده است. در اثر حاضر، سعی شده است تا کلیه مطالب مرتبط با علم و دین و فرهنگ و تمدن از پیشینه رابطه علم و دین گرفته تا گفتگوی تمدن‌ها، با زبان هر چه ساده و سلیس تر جهت آشنایی فراگیران (که عمدتاً شاغلین اداری را شامل می‌گردد) آرایه گردد. از فراگیران نیز انتظار می‌رود که در پایان دوره‌ی مذکور بتوانند با حوزه‌های علم و دین، ویژگی‌های خاص هر یک و مباحث توسعه و تمدن از دیدگاه فرهنگی آشنا شوند. امید که اثر حاضر مورد قبول و استفاده جویندگان راه حقیقت قرار گرفته و در زندگی فردی و اجتماعی ایشان ساری و جاری گردد. علیه توکل و الیه انیب.

سید جواد موسوی هوایی

معاون پژوهشی و آموزشی

فصل اول - نسبت علم و دین

۸	تعریف علم
۹	پیدایش علم
۹	تقسیم علم
۱۰	عواقب ناخوشایند علم
۱۱	نیاز علم به دین
۱۲	دین
۱۲	واژه شناسی
۱۳	تعریف دین
۱۳	دیگر تعاریف دین
۱۸	تعریف دین از منظر علمای ادیان
۲۰	تعریف دین از منظر دانشمندان غربی
۲۱	تعاریف جامعه‌شناختی دین
۲۳	تعاریف نظری دین
۲۴	تعاریف شهودی دین
۲۵	تعاریف روان‌شناختی دین
۲۶	زبان علم و دین
۲۹	تفکیک زبان علم و دین
۳۱	رابطه علم و دین
۳۱	پیشینه
۳۲	وضعیت علم و دین در قرون هفدهم و هیجدهم
۳۶	وضعیت علم و دین در قرون نوزدهم و بیستم
۳۷	انحاء ارتباط علم و دین
۳۷	تعارض
۴۰	ریشه تعارض علم و دین
۴۱	استقلال
۴۱	گفتگو (تعامل)
۴۲	وحدت
۴۷	رابطه علم و دین از دیدگاه علمی
۵۱	رابطه علم و دین از دیدگاه دینی
۵۱	سابقه بحث رابطه میان دین و عقل

۵۲.....	تقابل گزاره های دینی با علوم چهار گانه.....
۵۲.....	تقابل میان دین و فلسفه.....
۵۳.....	تعارض میان دین و علوم تجربی.....
۵۳.....	تقابل میان دین و علوم انسانی.....
۵۴.....	راه حل های رفع تناقض میان علم و دین.....
۵۴.....	رابطه علم و دین در سطوح مختلف.....
۵۶.....	قلمرو علم و دین.....

فصل دوم - فرهنگ، توسعه و تمدن

۷۰.....	فرهنگ.....
۷۰.....	واژه شناسی.....
۷۱.....	سیر تاریخی.....
۷۲.....	تعریف فرهنگ.....
۷۵.....	تعاریف دیگر فرهنگ.....
۷۵.....	اجزای فرهنگ.....
۷۶.....	بخش شناختی.....
۷۶.....	بخش هنجاری.....
۷۶.....	بخش مادی و محیطی.....
۷۶.....	مکانیسم فرهنگ.....
۷۷.....	الگوهای فرهنگ.....
۷۷.....	الگوی مکانیسم فرهنگ.....
۷۷.....	حوزه شناختی.....
۷۸.....	حوزه هنجاری.....
۷۸.....	حوزه مادی.....
۷۸.....	الگوی تغییرات فرهنگی.....
۷۸.....	مرحله شکل گیری.....
۷۹.....	مرحله بد شکلی.....
۷۹.....	مرحله نوشکلی.....
۸۰.....	ویژگی های فرهنگ.....
۸۰.....	مشترک بودن.....
۸۰.....	اکتسابی بودن.....

۸۱	قابلیت انتقال
۸۱	کارکرد های فرهنگ
۸۱	تامین نیازهای اساسی
۸۱	ایجاد همبستگی و انسجام اجتماعی
۸۲	ایجاد ارتباط جمعی و جامعه پذیری
۸۲	هویت فردی، گروهی و اجتماعی
۸۲	ابعاد فرهنگ
۸۲	بعد غیرمادی
۸۲	بعد مادی و محیطی
۸۳	شاخصه های فرهنگ
۸۳	شاخص های آماری
۸۳	نهادینه شدن یا درونی شدن فرهنگ
۸۴	تعیین میزان کارایی فرهنگ در تامین نیازها
۸۴	قدرت سازگاری نظام فرهنگی
۸۵	میزان انسجام فرهنگی
۸۵	فرهنگ آرمانی و فرهنگ موجود
۸۶	سازمان فرهنگ
۸۸	قوم مرکزی
۸۸	آثار مثبت قوم مرکزی
۸۹	زیان های قوم مرکزی
۸۹	نسبیت فرهنگی
۹۰	ضربه فرهنگی
۹۰	دگرگونی فرهنگی
۹۱	واپسماندگی فرهنگی
۹۲	فرهنگ پذیری
۹۲	تعریف جامعه
۹۴	رابطه فرهنگ و جامعه
۹۴	ارتباط نمادین
۹۵	تعریف توسعه
۹۷	مکاتب مختلف توسعه
۹۸	نظریه های نوسازی

۹۸.....	نظریه ردقیلد.....
۹۹.....	نظریه اسملسر.....
۹۹.....	نظریه روستو.....
۱۰۰.....	نظریه مارکسیستی توسعه.....
۱۰۱.....	فرهنگ توسعه یا توسعه فرهنگی.....
۱۰۲.....	توسعه از منظر غرب.....
۱۰۵.....	توسعه از منظر دین.....
۱۰۷.....	رابطه دین و توسعه در غرب.....
۱۱۱.....	رابطه دین و توسعه در ایران.....
۱۱۵.....	علل توسعه غرب و عقب ماندگی شرق.....
۱۱۸.....	تعریف تمدن.....
۱۲۱.....	ارکان تمدن.....
۱۲۱.....	پیش بینی و احتیاط در امور اقتصادی.....
۱۲۱.....	پیدایی سازمان سیاسی.....
۱۲۱.....	پیدایی سنت‌های اخلاقی و سلوکی.....
۱۲۱.....	جهد و کوشش در راه علم و بسط هنر.....
۱۲۱.....	عوامل تمدن.....
۱۲۴.....	عوامل اقتصادی تمدن.....
۱۲۴.....	عوامل سیاسی تمدن.....
۱۲۴.....	عوامل عقلی و روحی تمدن.....
۱۲۵.....	تمدن و فرهنگ.....
۱۲۶.....	تمدن و دین.....
۱۲۶.....	تمدن از دیدگاه قرآن.....
۱۲۷.....	نقش پیامبران در تمدن.....
۱۲۷.....	منابع دینی.....
۱۳۰.....	منابع علمی و تاریخی.....
۱۳۰.....	پیامبران و امور اقتصادی.....
۱۳۱.....	مدیریت اقتصادی.....
۱۳۱.....	تولید.....
۱۳۲.....	توزیع.....
۱۳۳.....	مصرف.....

پیامبران، قانون و نظام سیاسی	۱۳۳
سبقت در وضع قوانین	۱۳۴
سبقت در کمیت قوانین	۱۳۵
برتری در کیفیت قوانین	۱۳۶
پیامبران و ارزشهای اخلاقی	۱۳۸
پیامبران و علوم و فنون	۱۳۹
تمدن های باستان	۱۴۱
تمدن ایران	۱۴۱
تمدن یونان	۱۴۱
تمدن های جدید	۱۴۱
تمدن اسلامی	۱۴۸
تمدن اسلامی از منظر سید قطب	۱۵۲
تمدن اسلامی از منظر سید جمال الدین اسدآبادی	۱۵۶
تمدن اسلامی از منظر شهید مطهری	۱۶۱
تمدن اسلامی از منظر امام خمینی	۱۶۲
تمدن غرب	۱۶۵
تمدن غرب از منظر علامه طباطبائی	۱۶۷
برخورد تمدن ها	۱۷۴
گفتگوی تمدن ها	۱۸۲
ویژگی های گفتگوی تمدن ها	۱۸۴
جامع نگری	۱۸۴
ضرورت فضای آزاد و باز	۱۸۵
سهم ایران در گفتگوی تمدن ها	۱۸۵